

Posudek diplomové práce Olgy Navrátilové *Vztah jednotlivce a státu v Základech filosofie práva G. W. F. Hegela*

Autorka ve své práci vychází z poněkud zjednodušující teze Boženy Komárkové o Hegelovi jako „monistickém filosofovi“ (s. 5) a snaží se myslím přesvědčivě ukázat, že tohoto myslitele nelze snadno odbýt jako „monistu“, „nepřítele otevřené společnosti“ (Popper) nebo dokonce „filosofa pruské restaurace“ (Haym). Práce vychází z Hegelových *Základů filosofie práva*, místy se dokonce mění v jejich hutný výklad, ba spíše excerpta, vedená ovšem jasným záměrem: vyvrátit mylnou představu „zbožštění“ státu u Hegela. Na místo toho v Hegelových *Základech* najdeme kritiku „pouze“ smluvního pojetí státu, která si dodnes podržela svou platnost. Teprve skrze stát a vůbec skrze účast na celku přesahujícím atomisticky chápané individuuum (vedle státu i rodina a občanská společnost!) se jedinec může teprve stát svobodně jednajícím subjektem.

Práce začíná dosti širokým historicko-systematickým úvodem do novověké politické filosofie, zvláště do její koncepce společenské smlouvy. V rychlém, leč věcném sledu autorka představuje Hobbesovu, Lockovu, Rousseauovu a Kantovu koncepci politiky a státu. Je pravda, že bez úvodu do problematiky „společenské smlouvy“, svobody a povinnosti, jak jim novověk rozumí, nelze Hegelovu politickou filosofii uspokojivě vyložit. Autorka si správně povšimla „antropocentričnosti“ Hobbesovy a „teocentričnosti“ Lockovy. Je to sice poněkud schématické dělení, ale pro plánované teologické zhodnocení ne snad zcela bez významu: bylo by jistě zajímavé v tomto kontextu trochu rozpracovat otázku, kdo je vlastně „hybatelem“ dějinného dění u Hegela. Jistěže Duch, ale též člověk, nikdo jiný v dějinách nejedná a Duch dokonce sotva může jednat jinak než prostřednictvím člověka. Vztah Ducha a člověka není tedy zdaleka tak jednoznačný jako u anglických deistů. Šíře možných výkladů si je ostatně Olga Navrátilová vědoma, zmiňuje-li alespoň interpretaci Schnädelbachovu o Duchu jako „kultuře“ (pozn. 310, s. 85).

Ve výkladu Rousseaua nacházíme správné rozlišení mezi přirozenou autonomií jedince v *Rozpravě o nerovnosti* a autonomií „obecné vůle“ ve *Společenské smlouvě*. Nejen u Hobbesa, nýbrž i u filosofa svobody, který měl takový vliv na pozdější německou filosofii, zejména Kanta, můžeme hledat ojedinělé kořeny pozdějšího Hegelova pojetí státu! Kantovo pojetí práva v *Metafysice mravů* vychází sice z apriorního založení, nemá však vnitřní pohnutku jako morální jednání a nutně je upravováno vnějšími normami (musí být uplatněno na předměty zkušenosti). Na rozdíl od Hegela postrádá však autorka u Kanta nějaké zhodnocení pozitivních dějinných státních útvarů, jeho výklad státu je pouhá idea čistého praktického rozumu. Nedůslednost pak vidí v upření podílu na správě státu všem závislým osobám, mj. ženám, jež do manželství vstupují jako rovnoprávná (?) smluvní strana (s. 41). Řešením tohoto dilematu by snad bylo nekantovské přiznání faktu, že veškerý „čistý rozum“ je vždy už nějak „znečištěn“ empirií, v tomto případě dějinami a stávajícími společenskými útvary.

Vlastním jádrem předložené práce jsou výklady Hegela. Autorka si je vědoma rozsáhlé odborné (i méně odborné) polemiky, která se kolem tohoto myslitele stále znovu rozvíjí, sama se pokouší o určitý výklad *ad optimam partem*, do odborné diskuse se však zatím nepouští – spokojila se se skromným cílem předvést, co vlastně Hegel ve své filosofii práva opravdu říká. S tím souvisí i její rozhodnutí nezabývat se jinými Hegelovými politicko-filosofickými díly, jediné *Základy filosofie práva* (1822). Vzhledem k objemu Hegelova díla je to rozhodnutí pochopitelné a v tomto případě asi i správné, na druhé straně se tím práce zbavila důležitého vnitřního rozměru: Hegelova vlastního myšlenkového vývoje, tedy něčeho bytostně hegelovského!

Hegelova právní filosofie spadá do oblasti „objektivního ducha“, tedy ducha, který dosud plně nedospěl k sobě samému (leč teprve postupně dospívá). Důležité je tedy i zde sledovat určitou dráhu reflexe: zatímco v rodině člověk pobývá předreflektivně, občanská společnost a stát jsou už výkonem hluboké reflexe. Olze Navrátilové se daří Hegela očistovat od „krátkých spojení“, pouhé slovní podoby s diskurzem německého imperialismu: mluví-li o duchu národa nebo němectví, vždy má na mysli specifickou cestu rozumu dějinami, nikoli iracionální, pouze biologické pudy. Zajímavá je jistě teze Taylorova o Hegelově dvojí filosofii svobody: kantovské a romantické (Ausdruckstheorie, s. 43). Z celého dalšího výkladu je zřejmé, že Hegel stojí dále než Kant právě v pojetí svobody: svoboda se může „stát skutečnou, není-li omezena na nitro jednotlivce, ale získává-li zároveň „vnější jsoucno““ (s. 45), musí najít své „vyjádření v dějinách“. Skutečná svoboda se musí naplnit vzhledem k nějakému celku: rodině, občanské společnosti a státu, teprve na jejich půdě se svoboda skutečně děje, není pouhou formální podmínkou konání.

Autorka si dobře všimla, jakou roli v dějinném uskutečňování svobody má podle Hegela křesťanství (Ježíš Kristus překonává oddělenost ducha od světa), reformace (skutečná niternost) a nakolik si je Hegel vědom vnitřní dialektiky osvícenství (ss. 51-53). Právě v hodnocení francouzské revoluce by bylo zajímavé sledovat vývoj Hegelova vztahu k osvícenskému pojetí svobody! Olga Navrátilová uvádí několikrát na pravou míru nežádoucí výklady slavné Hegelovy teze z Úvodu k *Filosofii práva* o skutečném a rozumném (Was vernünftig ist, das ist wichtig...) a zmiňuje i zajímavou Itingovu tezi o „esoterickém“ a „exoterickém“ Hegelovi tváří v tvář politické realitě doby (s. 47).

Po detailních výkladech (či spíše sumářích) jednotlivých paragrafů *Filosofie práva*, které mohou směle sloužit za jakéhosi průvodce dílem, přichází autorka se závěrečným shrnutím. Z toho, co nebylo dosud řečeno zmiňme alespoň její výklad nepřítomnosti problematiky lidských práv u Hegela: jeho koncepce státu je především založena na právu, „zaručuje rovnost jednotlivců před zákonem a legálnost rozhodnutí orgánů státní správy a soudů“ (s. 87), pozoruhodné je i vysvětlení Gertrudy Lübbe-Wolff o Hegelově oddělení veřejného a soukromého práva (tam., pozn. 311). Přesvědčivě pak vyznívá Navrátilové tvrzení, že „ztotožňovat Hegelův stát se státem totalitním, je nepochopením a anachronismem“ (s. 88).

Výše uvedené připomínky, zvláště k omezení Hegela na *Filosofii práva*, mohou vyústit v diskusi v rámci obhajoby, v žádném případě nesnižují nepopiratelné kvality práce. Autorka odevzdala práci zralou, promyšlenou, precizně argumentující. Pokud se diplomová práce měla stát jakýmisi „prolegomeny“ plánované disertace, pak svůj úkol jistě naplnila vrchovatě. – Po formální stránce poněkud kazí četbu autorčina nechuť používat 3. osobu plurálu: „vztahy se vrací“ (místo „vracejí“, s. 13), „zásahy nesmí“ (místo „nesmějí“, s. 18), „jednotlivci vytváří“ (místo „vytvářejí“, s. 53), „lidé přichází“ (místo „přicházejí“, s. 71). Tento nešvar dnes proniká už i do publicistického stylu, u autorky s uměřeně konzervativními sklony však překvapuje.

Práci ovšem nezbyvá než **doporučit** k obhajobě a pokud tato nevyjeví nějaký zásadní nedostatek, navrhuji hodnocení klasifikačním stupněm **výtečně (A)**.